

Санація як комплексна реорганізаційна процедура оздоровлення суб'єктів господарювання

Анотація. Визначено основний зміст санації підприємств, що націлена на відновлення платоспроможності та підвищення ефективності господарської діяльності.

Ключові слова: санація, банкрутство, підприємство, реорганізація, платоспроможність, криза, антикризове управління.

Аннотация. Определено основное содержание санации, которая направлена на восстановление платежеспособности и повышение эффективности хозяйственной деятельности.

Ключевые слова: санация, банкротство, предприятие, реорганизация, платежеспособность, кризис, антикризисное управление.

Annotation. This article describes the main content of readjustment aimed to restore solvency and increase efficiency of economic activity.

Keywords: reorganization, readjustment, bankruptcy, enterprise, solvency, crisis, crisis management.

Вступ. Одним із важливих стратегічних завдань економіки України є перехід суб'єктів господарювання на умови стійкого розвитку. Головна умова закріплення на вітчизняному і входження в світові ринки для українських підприємницьких структур полягає в підвищенні їх життєздатності. На даний час багато українських підприємств знаходяться на межі виживання: активні кредитори, наявність ринку «рейдерства», чисельні неточності в законах – все це призводить до збільшення заяв у

Господарські суди України про визнання боржника банкрутом в порівнянні з попередніми роками. Крім того в Україні досить складна економічна ситуація. Адже фінансовий результат суб'єктів господарювання від звичайної діяльності до оподаткування за січень – листопад 2009р. був негативним і становив 15,6 млрд. грн. Протягом даного періоду збитково працювали 45,5% підприємств, а падіння обсягів промислового виробництва склав 21,9% [1]. Варто відмітити, що одночасно відбувається розвиток програм про реорганізацію комунальних та державних підприємств у відкриті акціонерні товариства та прагнення держави зібрати якомога більше податків та податкових платежів.

Серед поданих заяв можна виділити багато діючих підприємств, банкрутство яких може призвести не тільки до масових звільнень людей, але і до недоотримання бюджетами різних рівнів податків та обов'язкових платежів. Більшість таких організацій працюють на рівні точки беззбитковості і, як правило, здатні погасити тільки податки, що сплачуються з коштів, які виділені для оплати праці. Банкрутство подібних підприємств може призвести до повного знищення майнового комплексу суб'єкта господарювання в конкретному регіоні. Крім того, якщо позовні заяви подаються працівниками органів ДПС, для яких не завжди є пріоритетними соціальна та економічна значимість містотвірних підприємств, банкрутами в таких випадках значно швидше визнаються суб'єкти господарювання з великим числом ліквідних активів.

За кордоном, в подібних ситуаціях, власники таких промислових підприємств запрошують спеціалізовані організації з метою збереження виробничих потужностей та бізнесу в цілому, в тому числі в процедурах банкрутства [2]. Використовуючи різні механізми, діюче законодавство, напрацьований досвід такі організації відновлюють платоспроможність підприємств навіть в самих критичних ситуаціях.

Варто зазначити, що керівники багатьох суб'єктів господарювання, як правило, зволікають із проведенням досудової санації і усвідомлюють

необхідність стороннього втручання в останній момент, коли вже необхідні оперативні дії, а часу на проведення реструктуризації організації просто немає. Крім того, реформування суб'єкта господарювання потребує значних капіталовкладень, які також відсутні в умовах дефіциту ліквідності на таких підприємствах. Необхідність проведення термінових заходів особливо важлива в даний час для містотвірних організацій, які несуть значну соціальну відповідальність перед працівниками підприємства, жителями міста та регіональними адміністраціями.

Необхідно відмітити, що просто тимчасові фінансові вкладення не дозволяють вивести організації із кризи, оскільки відсутність грошових коштів є наслідком, а не причиною. Таким чином, підприємствам необхідний комплекс оперативних заходів по відновленню платоспроможності. Саме з цих причин виникає необхідність проведення санації суб'єктів господарювання, особливо містотвірних, як оперативної міри по відновленню платоспроможності підприємства. Але для розробки механізму санації необхідно проаналізувати теоретичні аспекти та підходи до даного поняття.

Проведений аналіз вітчизняних та зарубіжних джерел [2-7] дає всі підстави вважати, що ця проблема займає важливе місце у сучасній господарській практиці та економічній теорії. Більше того, вивчення виконаних наукових досліджень [4,5,7] показало, що не дивлячись на отримані вченими наукові результати, питанням санації промислових підприємств та інших організацій, формуванню механізмів, використання яких дозволило б зберегти майновий комплекс суб'єктів господарювання, в науковій літературі приділяється недостатньо уваги.

Мета дослідження – визначити основний зміст санації як комплексної реорганізаційної процедури соціально-економічного оздоровлення організації, яка націлена на відновлення платоспроможності, збереження майнового комплексу та підвищення ефективності господарської діяльності.

Виклад основного матеріалу. Більшість українських та російських вчених-економістів та практиків розглядають санацію як останню можливість перед ініціацією процедур банкрутства, яка визначається, як правило, фінансовим станом підприємства - боржника і розглядається в фінансово-економічному аспекті [2-8].

Вивчення дефініцій вищезазначених джерел дозволяє відзначити, що багато визначень санації мають наступні недоліки:

- під санацією розуміють надання допомоги боржнику, досить часто зовнішньої, або надання йому коштів взамін його майна. Доречно відмітити, що зовнішня допомога проблематична для кризового промислового підприємства, адже це може призвести до корпоративних конфліктів;

- комплексний підхід обмежується фінансовими та економічними показниками в ущерб іншим;

- у визначеннях не вказані терміни реструктуризаційних заходів, які, як правило, проводяться після санації.

Таким чином, доцільно дати наступне визначення поняттю «санація» - це комплекс оперативних фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційно-правових та соціальних заходів в процедурі банкрутства, що спрямовані на відновлення платоспроможності та життєздатності суб'єкта господарювання.

Як показало дослідження, більшості українським підприємствам необхідне проведення реструктуризації, яка б дозволила вийти із кризової ситуації. Значна кількість суб'єктів господарювання потребують оперативного втручання, яке б дозволило відновити або збільшити обсяги виробництва для відновлення платоспроможності в короткі терміни. В даному випадку на проведення аналізу фінансового стану підприємства та проведення повної реструктуризації не вистачає часу і коштів. Тому виникає необхідність в проведенні санації, тобто оперативної реструктуризації промислових підприємств, особливо містотвірних, які мають особливий соціальний статус в регіонах.

Представлене визначення санації уособлює комплексний підхід до поняття, що розглядається, є універсальним і має на увазі фінансово-економічну, кадрову, організаційну, технічну, маркетингову, соціальну сутність санації підприємства.

Для більш змістовного розкриття визначення «санація» варто конкретизувати її види в рамках заходів, які здійснюються при оздоровленні суб'єкта господарювання.

Фінансово-економічна санація передбачає реструктуризацію дебіторської та кредиторської заборгованості; продаж зайвого майна – перш за все «неліквідів» та «застарілих запасів»; інші заходи по відновленню власних оборотних коштів і підвищенню ефективності їх використання.

Варто відмітити, що на даний час особливо є актуальною реалізація зайвого майна, якого, як правило, дуже багато на містотвірних промислових підприємствах.

Реалізація фінансово-економічної санації є ключовим фактором оздоровлення будь-якої організації і повинна передбачати:

1. Періодичне дослідження фінансово-економічного стану організації в цілях раннього виявлення потенційних ознак кризового розвитку, які можуть викликати введення процедур банкрутства. В цих цілях при проведенні загального фінансово-економічного аналізу суб'єкта господарювання виділяється певна група об'єктів, яка може сформувати кризове поле, в якому виникає загроза банкрутства. В процесі дослідження показників наявності «кризового поля» застосовуються не тільки традиційні, але і спеціальні методи. Контроль та аналіз подібних показників, як правило, включається в загальну систему моніторингу діяльності організації при економічній ситуації.

2. Визначення масштабу кризи на промисловому підприємстві. При виявленні існуючих відхилень від стабільної діяльності, яка визначається групами планових і нормативних показників та напрямками стратегії життєздатності, виявляються масштаби кризи організації. Подібна

ідентифікація масштабу кризи суб'єкта господарювання, як правило, дозволяє визначити та здійснити комплексний підхід до вибору методів, систем, механізмів захисту від банкрутства, що насувається.

3. Вивчення факторів, які обумовлюють кризовий стан та розвиток підприємства. Санація створює необхідність групування цих факторів кризового розвитку по певних визначальних ознаках, аналізу міри впливу конкретних факторів на масштаби та форми кризи, прогнозування розвитку та збільшення кількості факторів, які мають негативний вплив.

4. Визначення цілей і вибір основних методів санації підприємства. Цілі і методи санації повинні повністю відповідати масштабу кризи суб'єкта господарювання, а також враховувати прогнозування розвитку та збільшення кількості основних факторів, які викликають кризу на підприємстві. З врахуванням вищезазначених умов санація на цьому етапі повинна бути направлена на реалізацію конкретних цілей.

5. Впровадження внутрішніх методів економічної стабілізації організації повинні забезпечити реалізацію оперативних заходів по відновленню платоспроможності та фінансової стійкості організації за рахунок використання внутрішніх резервів. Такі методи базуються на послідовному застосуванні типових моделей управлінських рішень, які вибираються на підставі специфіки діяльності суб'єкта господарювання і масштабу кризи в його розвитку. При проведенні санації даному напрямку необхідно приділити першочергову увагу.

6. Вибір відповідних форм санації підприємства. В умовах неможливості виведення промислового підприємства із кризи виключно за рахунок внутрішніх резервів, суб'єкт господарювання змушений шукати допомогу на стороні, яка, як правило, виступає у формі зовнішньої санації. Варто відмітити, що така санація може проводитись як до процедур банкрутства, так і в межах справ про неспроможність. В першому випадку підприємство може ініціювати свою санацію і вибрати форму її проведення. При впровадженні санації необхідно обґрунтувати вибір ефективності її

форми (включаючи реорганізацію підприємства) з метою досягнення фінансово-економічного оздоровлення і недопущення порушення справи про банкрутство в максимально короткі терміни.

7. Ресурсне забезпечення санаційних та ліквідаційних процедур при проведенні банкрутства. Як правило, таке забезпечення є вимушеним і визначається діючим законодавством. Можливість проведення ліквідаційних процедур появляється після прийняття господарським судом рішення про визнання боржника банкрутом. Доречно зазначити, що ресурсне забезпечення санаційних та ліквідаційних процедур включає в себе формування бюджету, підготовку активів боржника до продажу, погашення вимог кредиторів за рахунок продажу майна. Перелічені функції, як правило, покладаються на арбітражного керуючого або на ліквідаційну комісію.

Кадрова санація передбачає застосування наступних заходів:

- приведення чисельності співробітників підприємств до необхідної кількості;
- ротація та підвищення кваліфікації персоналу;
- підвищення рівня мотивації персоналу підприємства та інші.

Організаційна санація включає в себе можливу зміну організаційно-правової форми підприємства; реорганізаційні процедури, що направлені на комерціалізацію структурних підрозділів; вдосконалення структури управління організації та оптимізацію чисельності управлінського персоналу шляхом усунення дублювання управлінських функцій з метою зниження витрат на управління підприємством.

Технічна санація супроводжується проведенням заходів по профілактичному ремонту. Вона передбачає створення ремонтних бригад в кількості 3-5 чоловік під керівництвом головного механіка організації. Дана бригада періодично буде перевіряти функціонування обладнання згідно технологічного процесу виробництва продукції. Важливою особливістю є здійснення ремонтних робіт без шкоди виробництву, тобто з врахуванням часу технологічного простою одиниці обладнання для здійснення

оперативного ремонту. При цьому термін даного ремонту не повинний перевищувати термін технологічного простою обладнання. При здійсненні технологічної санації вказаним способом, часові витрати на ремонт істотно зменшаться, що дозволяє обладнанню працювати на максимальних потужностях.

Маркетингова санація передбачає застосування наступних заходів:

- пошук нових споживачів;
- відмова від споживачів з простроченою дебіторською заборгованістю;
- пошук нових ринкових «ніш» та перспективних продуктів;
- використання сучасних видів реклами та реалізації продукції, зокрема інтернет-магазину в якості виставкової зали продукції.

Особливе значення для містотвірних підприємств має соціальна санація, адже розмір місцевого бюджету, соціальна захищеність, забезпечення комунальними послугами багато в чому залежать від вищезгаданих організацій.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, враховуючи вищезазначене, можна відмітити, що загальною метою санації є зміна діяльності організації на більш ефективну, конкурентну, фінансово стійку діяльність, що не залежить від позичкового капіталу. На даному етапі розвитку української економіки необхідно вдосконалювати інститут санації збанкрутілих підприємств, не даючи можливості конкурсним кредиторам суб'єктів господарювання та уповноваженим органам розпродувати майно по частинах з метою максимального задоволення пред'явлених вимог. Подібні дії передбачені діючим законодавством [9] і якщо виходити із змісту закону, то доцільним є проведення процесу санації, зберігаючи при цьому виробничі фонди в єдиному інвестиційному портфелі, не розпродуючи активи частинами.

Найбільш важливими для санації є цілі, що представлені на рис. 1.

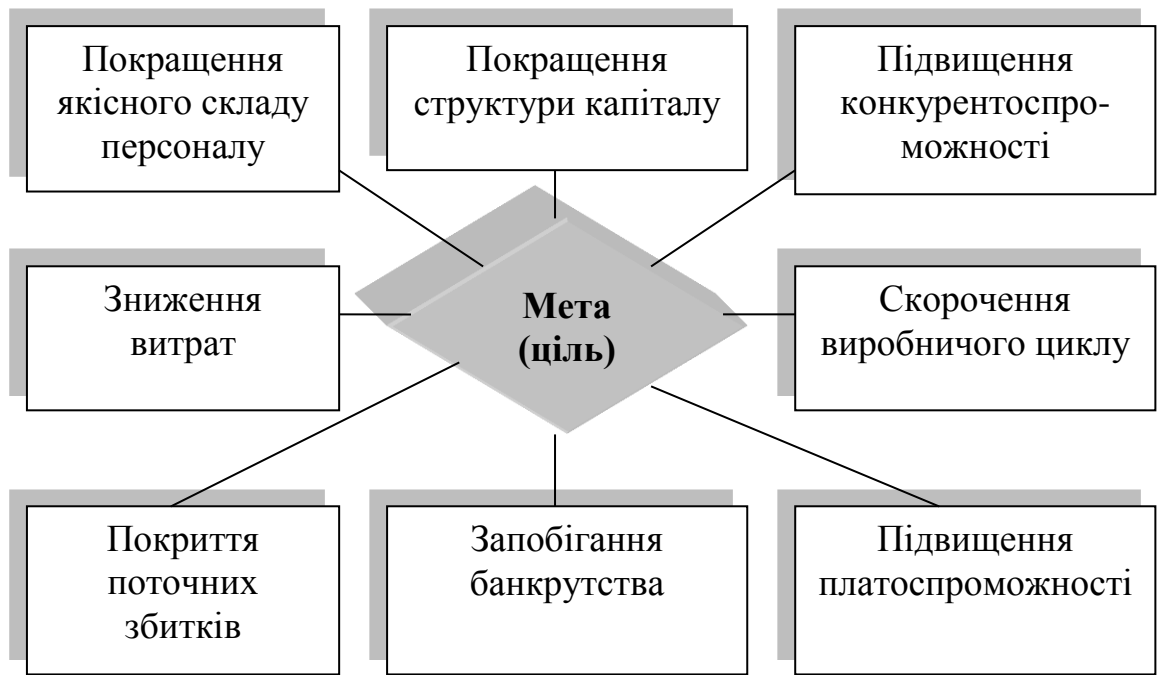

Рис.1 – Цілі санації

Варто відмітити, що антикризове управління розглядає санацію як важливу процедуру, оскільки вона проводиться тільки в даному типі управління. Отже санація, як елемент теорії антикризового управління, є запобіжним заходом банкрутства суб'єкта господарювання; може розглядатись як інструмент управління після попереднього аналізу та мета антикризового управління.

Список літератури

1. Економіка України за 2009 рік //Урядовий кур'єр від 28.01.10р. №16 – с.6-7.
2. Антикризисное управление / Жарковская Е.П., Бродский И.Б. – М.: Издательство «Омега - Л», 2008 – 232с.
3. Т.В. Пепа, В.О. Федорова, А.Б. Кондрашихін, О.В. Андреева
Управління фінансовою санацією підприємств: Навчальний посібник. – К.:
Центр учбової літератури, 2008. – 440с.

4. Климчик С.В. Фінансова реструктуризація підприємств харчової промисловості України: стан і перспективи: Монографія. – Сімферополь: ТОВ „ДІАЙПІ”, 2007. – 360с.

5. Жукова Н.К. Сучасні методи антикризового управління підприємством // Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць. – К.: НДЕІ Міністерства економіки України, 2006. – №10(89). – С.14-18.

6. Благодетелева-Вовк С.Л. Управління фінансовою санацією підприємств: Навчальний посібник. – К.: Ніка-Центр, 2006. – 248с.

7. Бланк И.А. Антикризисное финансовое управление предприятием. – К.: НИКА-ЦЕНТР, 2006. -632с.

8. Большой юридический словарь. Под ред. А.Я. Сухарева. – М., Инфра – М, 2008. – 661с.

9. Закон України „Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”(із змінами та доповненнями) №2343-ХІІ від 14.05.1992р.